

помітно розділяється на «привілейованих» і членів групи, яких нехтують; лідери групи будь-якими засобами усувають суперників; у виборах активу члени групи керуються не діловими якостями, а лише своїми симпатіями й антипатіями; група не має єдиної думки; члени групи не прислухаються до думки своїх товаришів, думки – гостро суперечливі; у групі не знають про її завдання, внутрішньогрупові стосунки, її місце серед інших груп, результати діяльності; група не здатна прийти до єдиної думки під час обговорення питань; група не здатна оцінювати обстановку, що змінилася, сліпо підкоряється сформованому судженню; у групі мають місце явно суперечливі точки зору; критичні зауваження з боку одних членів групи приймаються іншими вороже і сприяють роз'єднанню групової думки; критичні зауваження ззовні приймаються вороже і викликають прагнення до відсічі, групової упертості.

Мамич М. В.

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
доцент кафедри юридичної психології та журналістики, кандидат
філологічних наук, доцент*

СЕМАНТИЧНА ОРГАНІЗАЦІЯ ЮРИДИЧНОГО ТЕРМІНА

Мета нашої статті – розгляд деяких, на наш погляд більш часто вживаних, юридичних термінів, які вступають у різноманітні лексико-семантичні відношення, дослідження подвійної природи терміна (як елемента системи лексики і як системи наукових понять).

Основними ознаками терміна є, серед інших, «...тенденція до однозначності в межах свого термінологічного поля» (Українська мова: Енциклопедія // Редкол. Русанівський В. М., Тараненко О. О. та ін. – К.: Укр. енцикл., – 2000, с.629). Таким чином, з одного боку, одиниця плану вираження повинна називати одне чітко окреслене поняття певної галузі знання, а з другого синонімія і полісемія визнана мовознавцями як явище, що природно існує в термінології (Михайлова Т. В. Багатозначність українських науково-технічних термінів та її репрезентація в лексикографії // Вісник ХНУ, – 2001, – № 520, с.4).

Полісемічні відношення юридичної термінології розглядалися, зокрема, у працях Н. Артикуци, С. Кравченка, А. Корж. У названих роботах полісемічним вважається термін, який позначає два (або більше) наукових поняття в системі понять однієї спеціальної галузі знання і значення якого мають інваріантні спеціальні семи (Там же, с.135). Так юридичний термін може позначати одночасно процес і результат процесу, напр. ліквідація, реорганізація, порушення (Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. Бусел Т. В. – К., Ірпінь: ВТФ Перун, – 2001, с.490; 1025; 887) та інші.

У багатьох словниках юридичної термінології загальноживані значення термінів відсутні, що видно на таких прикладах, як кодекс,

конституція, статут. Зазначені словники не виділяють тлумачення цих слів як «документ писаний», а саме це значення у побуті найбільш продуктивне, на наш погляд. У будь-якому разі зміст вторинного знака завжди вмотивований переосмисленням, основою даної вмотивованості є подібність зовнішніх представлень об'єкту номінації (Корнодудова Н. М. До питання вторинної номінації в морській термінології // Записки з загальної лінгвістики. Вип.4, – Одеса: Латстар, – 2002) (напр. кодекс – старовинний рукопис в оправі // сукупність законів у якійсь галузі права; конституція – будова організму // основний закон держави). Вторинні номінації саме і притаманні термінологічним назвам, як такі, що виникли асоціативно від загальноновживаних слів.

Можемо твердити, що семантична структура полісемічного терміна – це своєрідна мікросистема зі спеціальними зв'язками між окремими лексико-семантичними варіантами (далі ЛСВ), зафіксованими у термінологічних словниках різних галузей наук. У тлумачних словниках досить повно засвідчується лексичне значення слова в цілому, тобто наводиться значеннєва структура кожної мовної одиниці з її семантичними зв'язками між окремими ЛСВ. У термінологічних словниках певних галузей головним завданням є найточніше окреслити основні риси саме наукового поняття, тому там частіше подається одне термінологічне значення, хоч іноді зафіксовані двозначні, тризначні, і навіть з чотирма і більше значеннями термінологічні одиниці.

Слід підкреслити, що у словниках юридичної термінології можна простежити наявність термінів-словосполучень, утворених за рахунок полісемії. Існує істотна взаємозалежність між зовнішньою структурою наукового терміна і його семантичною структурою: багатозначність переважає серед термінів-слів, утворені ж від такого терміна словосполучення – однозначні. Наприклад, термін докази має різне значення у словосполученнях докази письмові (документи і матеріали); докази речові (предмети) (Словник термінів і понять, що вживаються у чинних нормативно-правових актах України // Упорядники: Богачова О. В., Винокуров К. С. та ін. – К.: Оріони, 1999, с.110); служба: служба безпеки (державний правовий орган спеціального призначення); служба муніципальна (професійна діяльність осіб, що займають посади в органах місцевого самоврядування) (Там же, с.369). Можливо, це можна пояснити тим, що збільшення кількості компонентів структурного складу термінів перешкоджає полісемії, оскільки кожен новий член термінологічного словосполучення конкретизує, уточнює, обмежує значення.

Традиційною є думка, що в термінологічних системах вважається небажаною і синонімія, оскільки синонімічні відношення ускладнюють процес пізнання, обтяжують пам'ять носіїв мови, викликають труднощі при ідентифікації понять, – власне, у межах систематизованої і впорядкованої терміносистеми термін не повинен мати синонімів (Єрмоленко С. Я., Бибик С. П., Тодор О. Г. Українська мова. Короткий тлумачний словник лінг-

вістичних термінів // За ред. Єрмоленко С. Я. – К.: Либідь, – 2001, с.183). Між термінами і спеціальними поняттями мають бути однозначні відповідники: кожен термін повинен називати окреме поняття, кожному спеціальному поняттю повинен відповідати окремий термін. Випадки невідповідності цьому закону часто уналежнюють до недоліків термінології.

У галузевих терміносистемах прийнято розмежовувати терміни-дублети – повністю еквівалентні за значенням слова, які позначають те саме поняття (терміни різних регіонів, питомі та запозичені, сучасні і застарілі) і терміни-синоніми – найменування близьких, але неоднакових понять, квазісинонімів (часткових синонімів) і текстуальних синонімів. Так, аналізовані нами терміни мають такі синонімічні ряди:

Договір – угода (розм.), пакт (запоз.), трактат (заст.), конкордат (з Ватиканом) (рег.), контракт (запоз.) (Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. Бусел Т. В. – К., Ірпінь: ВТФ Перун, – 2001, с. 79-80).

Статут – устав, кодекс (заст.) (Там же, с. 395).

Документ – акт (контекст.), протокол (контекст.), грамота (заст.), посвідчення, виказка (галицький вар.) (рег.) (Там же, с. 93).

Дозвіл – санкція (запоз.), ліцензія (контекст.), перепустка (квазісин.), віза (квазісин.) (Там же, с. 80).

Кодекс – звід (реєстр, збірка) законів (розм.), норми (моралі) (контекст.) (Там же, с. 167).

Служба – офіція (заст.), бюро (конт.), відомство (конт.), агентство (конт.) (Там же, с. 381).

Як видно з аналізованого матеріалу, у мові права існує чимало різних мовних позначень того ж самого поняття. Притому, той же самий термін може мати як синонім-дублет, так і квазісинонім або ж текстуальний синонім. А якщо серед юридичної термінології є синонімічні номінації для позначення певного поняття, то для більш чіткого розуміння бажано визначити семантичну різницю між ними. Відповідно, у нормативних актах пропонується вносити уточнення подібних термінів.

Мавед Е. О.

*Национальный университет «Одесская юридическая академия»,
доцент кафедры юридической психологии и журналистики, кандидат
медицинских наук, доцент*

ПРОБЛЕМЫ ЗАЩИТЫ ПРАВ ЧЕЛОВЕКА ПРИ ПРОВЕДЕНИИ МЕДИЦИНСКОГО ЭКСПЕРИМЕНТА

Сегодня проблема проведения медицинского эксперимента приобретает исключительное значение, так как является последним шансом на выздоровление пациента при предварительном использовании имеющихся средств и способов безуспешного лечения.